

ТЕМА 8. ЮРИДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: сформувати системне уявлення про юридичну діяльність як особливий різновид соціальної діяльності через розкриття сутності та взаємозв'язку юридичної освіти, науки та практики в Україні.

План:

1. Система юридичної освіти в Україні та формування юриста у вищих навчальних закладах.
2. Характеристика основних освітніх рівнів і форм отримання юридичної освіти.
3. Юридична наука.
4. Юридична практика.
5. Співвідношення юридичної практики з юридичною освітньою та науковою діяльністю.

Перелік ключових термінів і понять: юридична діяльність, юридична освіта, юридична наука, юридична практика, правозастосування, юрист-практик, система юридичної освіти, компетентності юриста, освітні рівні юридичної освіти, форми отримання юридичної освіти, наукова діяльність юриста, наукові ступені у галузі права, вчені звання, види юридичної практичної діяльності, юридичні спеціалізації.

1. Система юридичної освіти в Україні та формування юриста у вищих навчальних закладах

Система юридичної освіти в Україні є важливою складовою загальнодержавної системи вищої освіти і спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі права. Вона ґрунтується на принципах доступності, якості, неперервності та ступеневості.

Зміст вищої юридичної освіти охоплює:

- фундаментальні правові знання (теорія держави і права, конституційне право, цивільне право, кримінальне право тощо);
- спеціальні галузеві дисципліни (господарське, фінансове, трудове, адміністративне право та ін.);
- процесуальні науки (цивільний, кримінальний, господарський процес);
- міжнародно-правові дисципліни;
- історико-правові науки;
- загальногуманітарні дисципліни.

Юридична освіта спрямована на формування таких *компетентностей*:

- аналітичне та критичне мислення;
- навички юридичного письма та аргументації;
- здатність тлумачити і застосовувати нормативно-правові акти;
- уміння вирішувати правові проблеми та колізії;
- здатність захищати права та законні інтереси осіб;
- знання професійної етики та розвиток правосвідомості.

Спеціалізація в юридичній освіті дозволяє студентам поглиблено вивчати окремі галузі права відповідно до їхніх інтересів та майбутньої професійної діяльності. Серед поширених спеціалізацій: цивільно-правова, кримінально-правова, господарсько-правова, міжнародно-правова, публічно-правова тощо.

2. Характеристика основних освітніх рівнів і форм отримання юридичної освіти

Сучасна юридична освіта в Україні має багаторівневу структуру, що відповідає загальноєвропейським стандартам та принципам Болонського процесу:

Основні освітні рівні:

1. *Початковий рівень (короткий цикл)* – передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

2. *Перший рівень (бакалаврський)* – передбачає здобуття теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю. Термін навчання – 3-4 роки, випускникам присвоюється освітній ступінь «бакалавр права».

3. *Другий рівень (магістерський)* – передбачає здобуття поглиблених теоретичних та практичних знань, умінь і навичок за обраною спеціальністю, загальних засад методології наукової та професійної діяльності. Термін навчання – 1-2 роки, випускникам присвоюється освітній ступінь «магістр права».

4. *Третій рівень (освітньо-науковий)* – передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності. Термін навчання – 4 роки, випускникам присвоюється науковий ступінь «доктор філософії» у галузі права.

5. *Науковий рівень* – передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення. Завершується присудженням наукового ступеня «доктор наук».

Форми отримання юридичної освіти:

1. *Денна (очна)* – традиційна форма навчання з безпосередньою присутністю здобувачів на заняттях.

2. *Заочна* – поєднує самостійне опрацювання матеріалу з періодичними очними сесіями для консультацій та контролю знань.

3. *Дистанційна* – навчання з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє здобувати освіту віддалено.

4. *Дуальна* – поєднує навчання у закладі освіти з навчанням на робочому місці в юридичних установах чи організаціях.

Вищі навчальні заклади як інститути юридичної освіти поділяються на:

- класичні університети з юридичними факультетами;
- спеціалізовані юридичні заклади вищої освіти;
- приватні юридичні вищі навчальні заклади;
- юридичні інститути у складі університетів.

Основними *методиками отримання знань з юриспруденції* є:

- лекційно-семінарська система навчання;
- практично-орієнтоване навчання (юридичні клініки, мут-корти);
- кейс-метод (аналіз правових ситуацій);
- інтерактивні методики (дискусії, рольові ігри);
- дослідницько-пошуковий метод;
- робота з юридичними базами даних та інформаційними системами.

Бібліотеки як джерела юридичних знань відіграють важливу роль у формуванні професійного юриста. Вони поділяються на:

- універсальні наукові бібліотеки;
- спеціалізовані юридичні бібліотеки;
- бібліотеки правничих навчальних закладів;
- електронні бібліотеки та бази даних правової інформації.

Бібліотеки забезпечують доступ до національної та світової правової спадщини, сприяють розширенню правового світогляду, допомагають засвоїти правові цінності та культуру. Сучасний юрист повинен ефективно використовувати бібліотечні ресурси для професійного зростання та самовдосконалення.

3. Юридична наука

Юридична наука – це система знань про об'єктивні закономірності розвитку держави і права, їх місце і роль у суспільному житті. Вона є одним із найважливіших видів юридичної діяльності, що забезпечує теоретичне осмислення правових явищ, розробку концепцій розвитку законодавства та рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання.

Наукова діяльність юриста включає:

- проведення фундаментальних і прикладних досліджень у галузі права;
- розробку наукових концепцій розвитку правової системи;
- аналіз законодавства та практики його застосування;
- підготовку наукових публікацій (монографій, статей, тез);
- участь у наукових конференціях, симпозіумах, круглих столах;
- науково-педагогічну діяльність;
- участь у законопроектній роботі;
- підготовку науково-практичних коментарів до законодавства;
- проведення правових експертиз.

Органи та організації, що забезпечують розвиток юридичної науки:

- Національна академія правових наук України;
- науково-дослідні інститути правового профілю;
- кафедри юридичних факультетів та вищих навчальних закладів;
- науково-дослідні центри при університетах;
- науково-консультативні ради при вищих судових органах;
- громадські наукові об'єднання правників.

Основні наукові юридичні видання в Україні: «Право України», «Вісник Національної академії правових наук України», «Юридична Україна», «Підприємництво, господарство і право», «Правова держава», «Публічне право», «Юридичний вісник України» та інші.

Наукові ступені у галузі права:

Доктор філософії (PhD) – присуджується спеціалізованими вченими радами за результатами публічного захисту дисертації.

Доктор наук – вищий науковий ступінь, що присуджується за результатами захисту докторської дисертації.

Вчені звання:

Старший дослідник (старший науковий співробітник) – присвоюється науковцям, які професійно здійснюють наукову діяльність.

Доцент – присвоюється особам, які професійно здійснюють науково-педагогічну діяльність.

Професор – вище вчене звання, що присвоюється особам, які мають значні досягнення в науково-педагогічній діяльності.

4. Юридична практика

Юридична практика – це діяльність компетентних суб'єктів з видання юридичних приписів, їх тлумачення, реалізації та застосування з метою регулювання суспільних відносин. Вона є основним видом юридичної діяльності, в ході якої відбувається безпосереднє втілення правових норм у реальні суспільні відносини.

Правозастосування – це владна, організуюча діяльність компетентних органів і посадових осіб, що полягає у прийнятті індивідуально-конкретних приписів відповідно до вимог норм права. Це одна з ключових форм реалізації права, що здійснюється у випадках, коли правовідносини не можуть виникнути, змінитися чи припинитися лише на підставі волі їх учасників.

Юрист-практик – це фахівець, який безпосередньо здійснює професійну юридичну діяльність, застосовуючи норми права до конкретних життєвих ситуацій, вирішуючи правові конфлікти, захищаючи права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб.

Види юридичної практичної діяльності:

1. *Судова діяльність* – здійснюється суддями і полягає у розгляді та вирішенні правових спорів, захисті порушених прав та інтересів, притягненні винних до відповідальності. Судді є незалежними, підкоряються лише закону і здійснюють правосуддя на професійній основі.

2. *Прокурорська діяльність* – здійснюється прокурорами і спрямована на підтримання публічного обвинувачення в суді, представництво інтересів держави у суді, нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування, при виконанні судових рішень та інших примусових заходів.

3. *Адвокатська діяльність* – здійснюється адвокатами і полягає у наданні професійної правничої допомоги, захисті прав, свобод та інтересів клієнтів, представництві їх інтересів у судах та інших органах.

4. *Слідча діяльність* – здійснюється слідчими органів досудового розслідування і спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, збирання доказів, встановлення осіб, які їх вчинили.

5. *Нотаріальна діяльність* – здійснюється нотаріусами і полягає у посвідченні прав та фактів, що мають юридичне значення, та вчиненні інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності.

6. *Юрисконсультська діяльність* – здійснюється юрисконсультами підприємств, установ, організацій і спрямована на правове забезпечення їх діяльності, захист прав та інтересів у відносинах з іншими суб'єктами.

7. *Правозахисна діяльність* – здійснюється представниками правозахисних організацій і спрямована на захист прав і свобод людини, контроль за дотриманням законності.

8. *Експертна діяльність* – здійснюється судовими експертами і полягає у проведенні досліджень та наданні висновків з питань, що потребують спеціальних знань.

9. *Діяльність з надання правових послуг* – здійснюється юристами-консультантами, фахівцями правових компаній і полягає у наданні правової інформації, консультацій, підготовці правових документів.

5. Співвідношення юридичної практики з юридичною освітньою та науковою діяльністю

Юридична практика, освітня та наукова діяльність у сфері права становлять єдину систему юридичної діяльності, елементи якої тісно взаємопов'язані та взаємодіють між собою.

Взаємозв'язок юридичної практики та освіти:

1. *Юридична освіта як підґрунтя практики* – забезпечує формування базових знань, умінь, навичок та компетентностей, необхідних для юридичної практики. Без належної освіти неможлива ефективна практична діяльність юриста.

2. *Практика як мета освіти* – юридична освіта спрямована насамперед на підготовку кваліфікованих практикуючих юристів. Зміст освітніх програм визначається запитамі юридичної практики.

3. *Практична складова освіти* – сучасна юридична освіта включає значний обсяг практичної підготовки (юридичні клініки, виробнича практика, стажування), що забезпечує зв'язок теоретичного навчання з реальною юридичною діяльністю.

4. *Практики як викладачі* – залучення до викладання досвідчених юристів-практиків (суддів, адвокатів, прокурорів) збагачує освітній процес практичним досвідом.

Взаємозв'язок юридичної науки та практики:

1. *Наука як теоретична основа практики* – наукові дослідження створюють концептуальну основу для правотворчої та правозастосовної діяльності, розробляють рекомендації щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

2. *Практика як джерело наукових проблем* – реальні проблеми юридичної практики стимулюють розвиток наукових досліджень, визначають їх актуальність та практичну значущість.

3. *Наукова експертиза практики* – юридична наука здійснює аналіз та оцінку ефективності чинного законодавства та практики його застосування, виявляє проблеми та пропонує шляхи їх вирішення.

4. *Впровадження наукових результатів у практику* – результати наукових досліджень реалізуються у законопроектах, методичних рекомендаціях для практиків, правових позиціях вищих судових органів.

Взаємозв'язок юридичної науки та освіти:

1. *Наука як джерело змісту освіти* – наукові досягнення визначають зміст навчальних дисциплін, актуалізують його відповідно до сучасних тенденцій розвитку правової системи.

2. *Науково-педагогічна діяльність* – поєднання наукових досліджень з викладацькою діяльністю забезпечує високий рівень юридичної освіти, її відповідність сучасним досягненням юридичної науки.

3. *Науково-дослідна робота студентів* – залучення студентів до наукової діяльності сприяє формуванню дослідницьких компетентностей, розвитку критичного мислення, поглибленню професійних знань.

4. *Наукові школи як освітнє середовище* – формування наукових шкіл у юридичних закладах вищої освіти створює особливе освітньо-наукове середовище, що сприяє інтеграції науки й освіти.

Триєдність юридичної діяльності – ефективний розвиток правової системи можливий лише за умови гармонійної взаємодії всіх трьох компонентів юридичної діяльності. Практика ставить проблеми, наука шукає їх вирішення, а освіта готує фахівців, здатних реалізувати ці вирішення на практиці.

Таким чином, юридична діяльність є складним і багатограним різновидом соціальної діяльності, що включає освітню, наукову та практичну складові, які тісно взаємопов'язані та взаємодіють між собою, забезпечуючи розвиток правової системи та вирішення правових проблем суспільства.

Висновки

Юридична діяльність є особливим різновидом соціальної діяльності, що спрямована на правове регулювання суспільних відносин, забезпечення правопорядку та захист прав і свобод особи.

Система юридичної освіти в Україні забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців у галузі права, формуючи їх професійні компетентності, правосвідомість та правову культуру.

Юридична наука розробляє теоретичні засади функціонування правової системи, досліджує закономірності розвитку держави і права, створює наукові концепції вдосконалення законодавства.

Юридична практика є основним видом юридичної діяльності, в рамках якої відбувається безпосереднє втілення правових норм у реальні суспільні відносини та вирішення правових конфліктів.

Юридична практика, освіта та наука становлять єдину систему юридичної діяльності, елементи якої взаємодіють між собою, забезпечуючи ефективний розвиток правової системи та підготовку висококваліфікованих юристів.